

IKONIT, IHMISET JA SOTA

Suomen kansallismuseossa on 31.1.2010 saakka avoinna näyttely ”Ikonit, ihmiset ja sota”, joka esittelee talvi- ja jatkosotien aikana 1939-1944 Karjalasta ja Itä-Karjalasta evakuoituja ja muistoksi kerättyjä ikoneita. Nyt julkaistava kysely liittyy näyttelyn teemaan. Kyselyn avulla kerätään muistitietoa ikoneista ja mahdollisesta muusta kirkollisesta esineistöstä, joka on peräisin sota-ajalta Karjalasta tai Itä-Karjalasta. Ikoneita ja muutakin esineistöä päätyi sodassa eri tavoin suomalaisten sotilaiden ja evakoiden haltuun. Otamme vastaan tietoja myös muista kuin kirkollisista esineistä, samoin kyseisiltä alueilta löydettyistä muinaisesineistä. Kyselyn ovat laatineet Suomen kansallismuseo ja Suomen ortodoksinen kirkkomuseo. Vastaukset talletetaan Kansallismuseoon tutkimuskäyttöön.

- Monissa perheissä tai suvuissa saattaa olla tallessa ikoni tai ehkä jokin muukin uskonnollinen esine (esim. käspaikka, risti, ehtoollispeite, ehtoollisastia) tai fragmentti kirkosta (esim. naula tai pala kivijalkaa), joka on peräisin sota-ajalta Karjalasta tai Itä-Karjalasta. Mitä tiedätte hallussanne olevan ikonin tai muun uskonnollisen esineen historiasta? Keräiltiinkö niitä sota-aikana ikään kuin muistoesineiksi vai haluttiinko ikonit ja muut esineet pelastaa tuholta? Millaisista olosuhteista tiedätte ikoneita otetun talteen? Otettiin se, mitä sattui olemaan jäljellä ryöstetyissä tai tyhjennetyissä kirkkoissa tai taloissa? Millaisessa kunnossa ikonit ym. olivat löydettyessä? Oliko esim. riisat irrotettu ja itse ikonit jätetty paikalleen? (Riisa on ikonia peittävä ja suojaava koristeellinen metallivaippa.) Ostettiin ikoneita paikalliselta väestöltä Itä-Karjalassa? Mitä niistä annettiin maksuksi? Löydettiin evakkojen taipaleelta, tienvarsilta tai pihapiireistä maahan hautautuneita tai siihen kätettyjä ikoneita tai ristejä? Oletteko kuullut kertomuksia, joissa esineiden haltuun ottaja olisi kokenut sen huonon onnen aikaansaajana?
- Mitä kuvaamallenne ikonille tai muulle esineelle on myöhemmin tapahtunut? Millaisen aseman ja merkityksen se sai? Mitä nimitystä ikonista on käytetty? Onko ikonia tms. pidetty kotona esillä vai poissa näkyvistä? Onko ikonin osia ”uusiokäytetty” esim. irrottamalla riisa vaikkapa taulunkehykseksi? Tiedossa on myös esimerkkejä, joissa kirkollinen tekstiili on päätynyt sohvatyynyn päälliseksi tai pöytäliinaksi. Kertokaa vastaavista tietämistänne tapauksista.
- Millainen on ikonin tai muun esineen kuva-aihe? Millaista nimitystä kuvasta on käytetty? Onko ikonin kuvapuolella tai taustassa kirjoitusta? Millaista?
- Myös antikvariaateista, vanhan tavaran kaupoista ym. hankitut ikonit ovat tutkimukselle kiinnostavia. Kertokaa, milloin ja mistä kuvailemanne ikoni on ostettu. Mikä on ikonin kuva-aihe? Kertokaa myös ikonissa mahdollisesti olevasta kirjoituksesta. Oletteko törmännyt vanhojen kirkollisten esineiden kaupusteluun tänä päivänä?

- Onko teillä tietoa ikonien ja muun ortodoksisen kirkollisen esineistön (liturgiset esineet, ehtoollisastiat, kirkkoketekstiilit) evakuoinnista talvi- ja jatkosodan aikana Karjalan ja Itä-Karjalan kirkkoista ja tsasounista? Otettiin esineistöä talteen sattumanvaraisesti vai suunnitelmallisesti? Antoi joku henkilö, esim. pappi esineitä haltuunne Suomen puolelle tuotavaksi? Onko teillä tietoa evakuoitujen esineistön myöhemmistä vaiheista?

Muut esineet

- Kertokaa myös muista kuin kirkollisista tai uskonnollisista esineistä, joiden tiedätte päätyneen suomalaisten sotilaiden tai siviilien haltuun sota-aikana Itä-Karjalasta. Millaisista esineistä tai esineestä on kysymys? Millaisista olosuhteista esine löydettiin? Mitä sille on myöhemmin tapahtunut?
- Myös muinaisesineitä on saattanut kulkeutua Karjalasta ja Itä-Karjalasta evakkojen tai sotilaiden mukana. Tällaisia ovat esimerkiksi kivistä tai metallista valmistetut työkalut ja aseet, metallista valmistetut korut ja saviastioiden palat. Esineet ovat voineet löytyä maasta tai ne on saatu haltuun esimerkiksi tyhjillään olleista rakennuksista tai vartioimattomiksi jääneistä museoista. Milloin ja millaisissa olosuhteissa esine löytyi tai vaihtoi omistajaa? Antoi joku henkilö esineen haltuunne tuotavaksi Suomeen? Mistä esine löytyi ja mikä oli mahdollisesti sen tarkempi löytöpaikka? Kuinka syvältä ja millaisesta maaperästä esine löytyi? Millainen oli löytöpaikan maasto? Millaisia tarinoita esineen vaiheisiin liittyy? Oletteko käyttänyt esinettä jollakin tavoin?

Vastausohjeet

- Kirjoittakaa vastauksenne valkoiselle A4-kokoiselle paperille vain toiselle puolelle arkkiä. Jättäkää vasempaan reunaan ja yläreunaan noin 2 cm tyhjää tilaa arkistointitoimenpiteitä varten. Älkää niitatko tai teipatko arkkeja toisiinsa.
- Liittäkää mukaan henkilötietonne: nimi, osoite, ammatti (myös entinen), syntymävuosi.
- Vastauksen lähetysosoite: Museovirasto, keruuarkisto, PL 913, 00101 Helsinki
- Voitte myös lähettää vastauksenne sähköpostin liitetiedostona osoitteella pirkko.hakala@nba.fi.
- Lähettäkää vastauksenne 1.2.2010 mennessä.

Lisätietoja: erikoistutkija Pirkko Hakala, puh. (09) 40 50 9326, pirkko.hakala@nba.fi sekä arkistosihteeri Anne Laurila, puh. (09) 40 50 9321, anne.laurila@nba.fi.